

حقوق مالکیت معنوی و فولکلور

فولکلور میراث فرهنگی و هویت ملی همه کشورها است و حفظ و حمایت از آن خصوصاً در کشورهای در حال توسعه از اهمیت بسزائی برخوردار است تا حدی که این قبیل کشورها فولکلور را به عنوان مبنائی برای هویت فرهنگی خود و ابزاری مهم برای ابزار خود چه در قالب جوامع قومی و چه در روابط با دنیا می‌دانند. خلاصه اینکه فولکلور برای کشورهای در حال توسعه از نقطه نظر هویت اجتماعی دارای اهمیت است و چیزی نیست که فقط به گذشته‌ها تعلق داشته باشد. (۱)

حوزه این میراث بسیار گسترده بوده و شامل ادبیات بومی، موسیقی، هنرهای بصری، رسوم و عقاید محلی، معماری بومی، اشکال گوناگون دانش سنتی و مرتبط با داروهای محلی و طبابت بومی، کشاورزی سنتی و مسائل اکولوژیک سنتی و تنوع زیستی می‌شود. اگرچه بهره‌برداری نامناسب از فولکلور با توجه به حوزه آن، در گذشته رواج داشته است لکن توسعه فوق‌العاده تکنولوژی و توسعه ارتباطات خصوصاً در زمینه‌های ضبط سمعی و بصری، پخش تلویزیون و سینما و همچنین نگرش‌های صرفاً تجاری به آنها و از همه مهمتر فقدان یک ساز و کار حمایتی مؤثر در سطح ملی و بین‌المللی، امکان سوء استفاده از آن را چندین برابر کرده است لذا این میراث بدون توجه به اهمیتهای فرهنگی و منافع اقتصادی آن برای جوامع محلی که از آنجا نشأت گرفته است به گونه‌ای فزاینده برای اهداف تجاری و سودگرانه مورد سوء استفاده و بهره‌کشی قرار می‌گیرد و هیچگونه سهمی از این درآمد نصیب جوامعی که این میراث واقعاً به آنها تعلق دارد و در انجام رشد و نمو یافته است نمی‌شود. (۲)

علاوه بر موارد فوق، فقدان شناخت و تجربه در میان جوامع محلی در مورد نظامهای حقوق مالکیت معنوی موجود به منظور حمایت از چنین میراثی و وابستگی اقتصادی این جوامع و در بسیاری موارد نبود خطمشی روشن در خصوص استفاده از این میراث را نیز باید از جمله عللی دانست که مانع بهره‌برداری معقول و عادلانه جوامع محلی و قومی از منافع اقتصادی حوزه‌های مختلف فولکلور خصوصاً در کشورهای در حال توسعه می‌گردد زیرا در کشورهای صنعتی پیشرفته، نموده‌های فولکلور اکثراً به قلمرو عمومی تعلق داشته و به دلیل این رویکرد تا مدت‌ها حمایت حقوقی از منافع محلی یا قومی در ارتباط با استفاده از فولکلور در این قبیل کشورها به عمل نمی‌آمد. علیرغم مراتب فوق، از حدود دو دهه گذشته ضرورت تقویت فولکلور به عنوان منبع این نمودها و همچنین ایجاد سازوکارهای حقوقی در سطح ملی و بین‌المللی برای حمایت از آن بیش از پیش آشکار شد. البته بدیهی است با توجه به ماهیت این نمودها و نقش آنها در تعیین هویت فرهنگی کشورها حمایت از نموده‌های فولکلور باید به نحوی صورت گیرد که از یک طرف مانع استفاده نادرست و بهره‌برداری تجاری از آنها بدون پرداخت سهم به جوامعی که از آنجا نشأت

گرفته‌اند شود و از سوی دیگر محدودیت زیادی برای دسترسی آحاد جامعه به این نمودها ایجاد ننماید. در این مقاله تلاش سازمانهای بین‌المللی برای حمایت ملی و بین‌المللی از نمودهای فولکلور در چهارچوب حقوق مالکیت فکری و نظامهای خاص و چالشهای مربوط و همچنین وضعیت حمایت ملی از نمودهای فولکلور در ایران مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

بخش اول: تلاشهای بین‌المللی برای حمایت از فولکلور در چارچوب حقوق مالکیت معنوی

الف - تلاش بین‌المللی برای حمایت از فولکلور در سطح ملی کشورها

با توجه به اهمیت نمودهای فولکلور خصوصاً برای کشورهای در حال توسعه و ارتباط تنگاتنگ این نمودها با موضوعات مربوط به حقوق مالکیت معنوی، سازمان جهانی مالکیت معنوی که یکی از اهداف مهم آن ارتقاء حقوق مالکیت معنوی در جهان با همکاری کشورهای عضو وسازمانهای بین‌المللی است، از حدود سال ۱۹۷۸ میلادی با همکاری تنگاتنگ سازمانهای بین‌المللی ذیربط تلاشهای گسترده‌ای را برای ایجاد نوعی حمایت از این نمودها آغاز کرده است که از جمله ثمره مهم این تلاشها را می‌توان تهیه مقررات مدل برای قوانین ملی در حمایت از نمودهای فولکلور در مقابل بهره‌برداری غیرقانونی و سایر اعمال زیانبار توسط سازمانی جهانی مالکیت معنوی و یونسکو دانست که علیرغم قدمت هنوز می‌تواند نقطه شروع و الگوی مناسبی برای تعیین راهکار به منظور حمایت ملی و حتی بین‌المللی از نمودهای فولکلور باشد.

بررسی مقررات مدل ۱۹۸۲ سازمان جهانی مالکیت معنوی و یونسکو

۱- اهداف مقررات مدل:

با توجه به مجموع مواد مربوط به مقررات مدل، اهداف این مقررات را می‌توان به شرح زیر احصاء کرد:

- تأمین حمایت حقوقی کافی از فولکلور.

- امکان حمایت حقوقی از فولکلور در قالب مقررات مدل در نظام حقوقی داخل کشورها.

- امکان استفاده از مقررات مدل در کشورهایی که فاقد مقررات در مورد حمایت از نمودهای فولکلور هستند و نیز در کشورهایی

که در این زمینه دارای قوانین و مقررات هستند.

- فراهم آوردن امکان حمایت از نمودهای فولکلور از طریق کپی رایت و حقوق جانبی در مواردی که چنین حمایتی وجود داشته

باشد.

- تعمیم حمایت ملی از نمودهای فولکلور به سطح منطقه‌ای و بین‌المللی.

در مقررات مدل از فولکلور تعریفی نشده است. البته از دیدگاه این مقررات نموده‌های فولکلور به مفهوم محصولاتی هستند که عناصر ویژگی بخش میراث فرهنگی را شامل می‌شوند و این میراث را به جامعه محلی یا یک کشور یا افرادی که انتظارات هنر سنتی چنین جامعه یا کشوری را منعکس می‌سازند، ایجاد و حفظ کرده‌اند.

در بخش (۲) این مقررات نموده‌های فولکلور به شرح زیر تقسیم شده است:

- نموده‌های شفاهی شامل افسانه‌ها، اشعار عامیانه چيستانه‌ها

- نموده‌های در قالب موسیقی شامل آهنگها و موسیقی عامیانه

- نموده‌های توأم با حرکت شامل رقصها، نمایش‌ها، اشکال هنری و آئین‌های مذهبی

- نموده‌های ملموس شامل ترسیمات، نقاشی، حجاری، مجسمه‌سازی، کوزه‌گری، سفالگری، موزائیک، کارهای چوبی، کارهای

فلزی، جواهرسازی، سبذبافی، سوزن‌دوزی، بافتنی، فرش، لباس، معماری و آلات موسیقی

با توجه به مراتب فوق اگرچه مقررات مدل ۱۹۸۲ به منظور اجتناب از تعارضهای احتمالی از تعاریفی که در اسناد یا توافقات

حقوقی در مورد حمایت از فولکلور وجود دارد از فولکلور تعریفی ارائه نداده است و به طور کلی نظر به ماهیت و ویژگیهای

فولکلور ارائه تعریف جامع و مانع از آن امکان‌پذیر نمی‌باشد ولی با توجه به اسناد سازمان جهانی مالکیت معنوی می‌توان گفت که

فولکلور به معنای همه آثار ادبی، هنری و علمی است که در یک قلمرو به وسیله پدیدآوردندگانی که اتباع کشور یا جوامع محلی

هستند پدید آمده است و نسل‌اندنرسل از پدید آمدن آن گذشته و اینک یکی از عناصر اساسی میراث فرهنگی سنتی آن کشور را

تشکیل می‌دهد.

۳ - دامنه حمایت از نموده‌های فولکلور:

با توجه به مقررات مدل، نموده‌های فولکلور باید در مقابل دو دسته از اعمال حمایت شوند. اول «بهره‌برداری غیرمجاز» و دوم

«سایر اعمال زیانبار». بهره‌برداری غیرمجاز از نموده‌های فولکلور در مقررات مدل به معنای هرگونه استفاده چه با هدف سود و چه

خارج از مقوله سنتی یا عرفی، بدون اجازه مقام یا مرجع ذیصلاح یا جامعه قومی مربوط می‌باشد.

در بخش (۳) مقررات مدل اعمالی را که نیاز به اجازه دارند به شرح زیر احصاء شده است:

- انتشار، تکثیر و توزیع.

- گزارش به عموم، اجرای عمومی، ارسال از طریق وسایل بی‌سیم یا با سیم و دیگر طرق ارتباطی.

با توجه به بخش (۶) مقررات مدل « سایر اعمال زیانبار » که ممکن است موجب آسیب به نموده‌های فولکلور شود می‌تواند به چهار صورت زیر ظاهر شود:

- در هر نشریه یا کتاب یا هر رسانه مرتبط با عامه که از طریق نمودی قابل تشخیص به عنوان فولکلور معرفی شود باید منبع آن به نحو مقتضی با تعیین جامعه قومی یا محل جغرافیائی که نمود منتسب به آنجاست مشخص گردد.
- هرگونه بهره‌برداری بدون اجازه از یک نمود فولکلور که اجازه آن لازم باشد.
- گمراه کردن عامه با ایجاد این تصور که نمود فولکلور از جامعه قومی معینی اخذ شده اما در واقع چنین نباشد.
- چنانچه در حالت استفاده عمومی، نموده‌های فولکلور به گونه مستقیم یا غیرمستقیم به نحوی تحریف شود که برای منافع فرهنگی جامعه مربوطه زیانبار باشد.

۴ - لزوم اجازه برای استفاده از نموده‌های فولکلور:

با توجه به بخش ده مقررات مدل دو جنبه از این اجازه به چشم می‌خورد. اول پیش‌بینی واحدی که حق اعطای چنین اجازه‌ای را دارد و دوم روند و مراحل اجازه است. مرجع و مقام اجازه با توجه به مقررات مدل « مقام ذیصلاح » و « جامعه قومی ذیربط » آمده است بنابراین روشن است که واضعین مقررات مدل تعمداً از لفظ صاحب حق یا مالک اجتناب کرده‌اند زیرا در کشورهای مختلف ممکن است این مرجع متفاوت باشد به عنوان مثال در بعضی از کشورها نموده‌های فولکلور ممکن است به عنوان مالی متعلق به دولت (کشور) تلقی شوند و در کشورهای دیگر مفهوم مالکیت میراث هنری سنتی از آن جوامع قومی و محلی باشد. به هر حال مقام ذیصلاح نهادی است که در قانون داخلی برای اعطای چنین اجازه‌ای تعیین می‌شود البته اگر مقام ذیصلاح برای اجازه، جامعه‌ای قومی باشد بدیهی است که این جامعه در این مقام به عنوان مالک نموده‌های مربوط است.

۵ - موارد معافیت‌ها:

- اگرچه با توجه به بخش ده مقررات مدل، بهره‌برداری و استفاده از فولکلور منوط به کسب مجوز از مراجع ذیصلاح یا جوامع مرتبط شده است ولی با توجه به بخش (۴) مقررات مدل، موارد زیر نیاز به کسب مجوز ندارد:
- بهره‌برداری برای مقاصد آموزشی.
- بهره‌برداری تصویری از کارهای اصلی صاحب یا صاحبان نموده‌های فولکلور.
- استفاده از فولکلور برای خلق یک اثر جدید.

همچنین بهره‌برداری از فرهنگ عامیانه در صورتی که جزئی باشد مشمول بخش (۳) مقررات مدل نمی‌شود. با توجه به قسمت دوم بخش (۴) مقررات مدل بهره‌برداری جزئی شامل موارد زیر است:

- بهره‌برداری از فولکلور که در وقایع روزمره دیده یا شنیده می‌شود و برای گزارش از حوادث به طریق عکاسی، پخش اخبار، ضبط صدا و تصویر صورت می‌گیرد.

- بهره‌برداری از اشیائی که فولکلور در آنها مورد استفاده قرار گرفته و در یک مکان ثابتی قرار دارد و توسط مردم دیده می‌شوند و بهره‌برداری آنها به صورت عکس، فیلم و در برنامه‌های تلویزیونی باشد.

۶- حمایت از نموده‌های فولکلور متعلق به کشورهای خارجی:

در بخش ۱۴ مقررات مدل ۱۹۸۲. نحوه حمایت از نموده‌های فولکلوری که در کشور خارجی تولید و حفظ‌شده بیان گردیده است به موجب بندهای (۱) و (۲) بخش مذکور. حمایت از نموده‌های فولکلور کشورهای خارجی به صورت ارتباط یا براساس مقررات بین‌المللی و دیگر توافقات امکان‌پذیر است.

۷- ضمانت اجراها:

مقررات مدل هیچ‌گونه مجازات خاص را برای ناقضین پیشنهاد نمی‌کند و این امر را به عهده کشورها گذاشته است تا میزان و شکل و نوع مجازات را براساس قوانین ملی خود تعیین نمایند. البته در صورت نقض قانون به شرحی که در مقررات مدل آمده است ضبط و سایر اقدامات مشابه در مورد شی و همچنین دریافته‌های به عمل آمده وجود دارد. شی آن چیزی است که با نقض قانون مربوط به حمایت از فولکلور ساخته شده است مانند نسخ نموده‌های کتبی فولکلور، دریافته‌های به عمل آمده توسط شخص متخلف از این اعمال ناقض قانون نیز مشمول این ترتیبات است مانند دریافته‌های فروشنده شی نقض‌کننده حقوق مندرج در حمایت از نموده‌های فولکلور.

ب- تلاش بین‌المللی برای حمایت از فولکلور در سطح جهانی:

همانطور که قبلاً گفته شد در مقررات مدل، حمایت از نموده‌های فولکلور دارای منشاء خارجی در قالب معامله به مثل (عمل متقابل) یا بر مبنای معاهدات بین‌المللی امکان‌پذیر است. به عبارت دیگر مقررات مدل بیشتر درصدد حمایت از نموده‌های فولکلور در سطح ملی است و تلاش واضعین آن این بوده است که کشورها در تهیه قوانین ملی یا اصلاح مقررات داخلی مربوطه آن را به عنوان الگو مورد استفاده قرار دهند. علیرغم مزیت‌هایی که مقررات مدل (با توجه به زمان وضع آن) دارا می‌باشد مقررات مذکور در نیل به اهداف تعیین‌شده توفیق چندانی نداشته است. ناکارآمدی مقررات مدل در پوشش دادن به همه جنبه‌های

فولکلور، ماهیت و دامنه حقوقی اعطائی به نموده‌های فولکلور در مقررات مدل و از همه مهمتر تحولات تکنولوژیک، حقوقی، اجتماعی، فرهنگی و تجاری بعد از سال ۱۹۸۲ را می‌توان از جمله دلایل عدم توفیق مقررات مدل نام برد.

ناکارآمدی مقررات مدل ۱۹۸۲ به شرح فوق و همچنین لزوم اتخاذ تدابیر بین‌المللی برای گسترش حمایت از نموده‌های فولکلور به فراسوی مرزها موجب شد که در سال ۱۹۸۴ سازمان جهانی مالکیت معنوی و یونسکو «گروه کارشناسان در مورد حمایت بین‌المللی از نموده‌های فولکلور از طریق مالکیت فکری» را تشکیل دهند. وظیفه این گروه بررسی لزوم حمایت بین‌المللی از نموده‌های فولکلور بود که در این راستا گروه پیش‌نویس معاهده‌ای را که برپایه مقررات مدل تهیه شده بود پیشنهاد که در آن برمبنای اصل رفتار ملی حمایت بین‌المللی از نموده‌های فولکلور تضمین می‌گردید لازم به‌ذکر است که در آن موقعیت زمانی جامعه بین‌المللی آمادگی قبول چنین مدلی را نداشت.

در سال ۱۹۹۷ مجمع جهانی وایپو - یونسکو در مورد حمایت از فولکلور در تایلند تشکیل شد این مجمع برنامه عملی را به تصویب رساند که در آن با توجه به عدم وجود استاندارد بین‌المللی برای حمایت از فولکلور در سطح بین‌المللی و ناکارایی رژیم کپی‌رایت برای تضمین حمایت از نموده‌های فولکلور پیشنهاد شده است که یک کمیته کارشناسی تشکیل شود تا با توجه به مقررات ۱۹۸۲ نسبت به تکمیل پیش‌نویس یک موافقتنامه جدید بین‌المللی یا یک نظام حمایتی خاص برای فولکلور اقدام نماید و همچنین این مجمع پیشنهاد داده است که کمیته دائم فولکلور در سازمان جهانی مالکیت معنوی و یونسکو به منظور تسهیل روند قانونی کردن حمایت از فولکلور به وجود آید. با توجه به پیشنهادات فوق در سال ۱۹۹۹ میلادی سازمان جهانی مالکیت معنوی و یونسکو چهاربرنامه و گروه مشورتی برای کشورهای آفریقائی، آسیا - پاسفیک، عربی و آمریکای لاتین و کارائیب پیش‌بینی کردند. هدف اولیه این برنامه‌های مشورتی ایجاد زمینه برای تبادل نظر کشورها و همچنین شفاف کردن مسائل و موضوعات مربوط به حمایت از نموده‌های فولکلور تبیین شده بود.

گروه‌های مشورتی پس از بازدید از مناطق فوق و بررسی امور مربوط، توصیه‌هایی را برای برنامه‌ریزی آینده در جهت حمایت از نموده‌های فولکلور، به کشورهای مناطق و همچنین سازمان جهانی مالکیت معنوی و یونسکو ارائه دادند. این توصیه‌ها به طور کلی حول محورهای زیر بود:

۱ - ضرورت شناسائی و مستندسازی نموده‌های فولکلور.

۲ - ضرورت مطالعه منطقه‌ای جهت کاربردی کردن و همچنین اداره حقوق فولکلور که به صورت اصیل باقی‌مانده یا در بیش از یک کشور منطقه مورد استفاده قرار گرفته است.

۳ - امکان توسعه شکل‌های حمایتی از نموده‌های فولکلور به صورت رژیم حمایتی خاص.

همچنین این گروه پیشنهاد داده است که سازمان جهانی مالکیت معنوی در خصوص حمایت از مسائل داروئی، کشاورزی و اکولوژیک که در مقررات مدل ۱۹۸۲ میلادی در رابطه با آنها حمایتی پیش‌بینی نشده است وظایفی را به عهده بگیرد.

در راستای توصیه‌ها و پیشنهاد‌های فوق سازمان جهانی مالکیت معنوی تلاش‌های زیادی را در خصوص مورد آغاز کرده است که به طور خلاصه به اهم آنها به شرح زیر اشاره می‌شود:

- توسعه اطلاع‌رسانی در زمینه توسل به نظام موجود حقوق مالکیت معنوی برای حمایت از فولکلور.

- ارائه اطلاعات عملی و علمی و ایجاد کارگاه‌های آموزشی در زمینه سیستم مالکیت معنوی و حمایت از دانش سنتی.

- ایجاد دوره‌های آموزشی و ارائه استانداردهایی برای مستندسازی دانش سنتی.

- مطالعات عملی نمونه‌های موجود که در آنها حمایت از دانش سنتی براساس سیستم حقوق مالکیت معنوی صورت گرفته است.

- پروژه مقدماتی در خصوص دستیابی جمعی، مدیریت و اجرای حقوق مالکیت معنوی در زمینه دانش سنتی.

- تشکیل کمیته بین‌الدولی در خصوص مالکیت معنوی و منابع ژنتیک، دانش سنتی و فولکلور، اهداف این کمیته عبارتست

دسترسی به منابع ژنتیک. حمایت از دانش سنتی و فولکلور، این کمیته تاکنون ۵ اجلاس داشته و در این پنج اجلاس زمینه‌های

مختلف فولکلور از قبیل تعاریف، مستندسازی، نظام خاص حمایتی و همچنین تجربه کشورهای عضو در خصوص فولکلور مورد

بحث و بررسی قرار گرفته است.

بخش دوم - حمایت از نموده‌های فولکلور در ایران:

همانطور که گفتیم مقررات مدل ۱۹۸۲ در واقع برای ارائه یک الگو در زمینه حمایت از نموده‌های فولکلور بوجود آمد که در اجرای

آن، کشورهای متعددی از این مقررات به عنوان مبنایی برای رژیم حقوق ملی خود در زمینه حمایت از نموده‌های فولکلور استفاده

کردند بسیاری دیگری از کشورها مانند ایران مقرراتی در قالب قوانین کپی‌رایت برای تأمین چنین حمایتی وضع کردند اولین

قانون ایران در این زمینه قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب سال ۱۳۴۸ است. گرچه این قانون قبل از

تصویب مقررات مدل ۱۹۸۲، تصویب و به اجراء در آمده است ولی برخی از جنبه‌های این مقررات در این قانون مشاهده می‌شود.

از جمله نکات برجسته این قانون عبارتست از:

۱ - در قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان تعریفی از مفهوم «فولکلور» ارائه نشده است و بطور کلی به اثر ابتکاری که برپایه فولکلور یا میراث فرهنگی پدید آمده باشد و به نحو خاص به اثر ابتکاری مربوط به هنرهای دستی یا صنعتی و نقشه قالی و گلیم به عنوان آثار مورد حمایت اشاره دارد.

۲ - این قانون به پدیدآورندگان این آثار اجازه می‌دهد که از حقوق انحصاری خود بهره‌مند شوند یعنی استفاده از آنها را به دیگران واگذار نمایند.

۳ - مدت بهره‌برداری از حقوق مادی ۳۰ سال است مشروط بر اینکه اثر تحت حمایت برای نخستین بار در ایران عرضه شده باشد.

خلاصه اینکه در قانون حمایت از مؤلفان و مصنفان، ضمانت اجرای مدنی و کیفری برای حمایت از نمودهای فولکلور پیش‌بینی شده که بخش کیفری آن شامل مجازات زندان و پرداخت غرامت است.

در پیش‌نویس قانون جدید حمایت از مالکیت ادبی و هنری که در راستای تلاش‌های به عمل آمده برای به روز کردن قوانین مالکیت معنوی کشور و با همکاری سازمان جهانی مالکیت معنوی تهیه شده است به نحو جامع‌تری موضوع حمایت از نمودهای فولکلور بیان شده است با توجه به بند (۸) ماده (۱) این پیش‌نویس: نمود فولکلور یعنی یک اثر گروه مدار مبتنی بر سنن متعلق به گروه‌ها یا افراد که انتظارات جامعه را به صورت نمائی مناسب از هویت فرهنگی و اجتماعی آن و استانداردها و ارزش‌های آن به صورت شفاهی، از طریق تقلید یا سایر وسایل منتقل می‌شوند را منعکس می‌کند که عبارتست از:

- قصه‌ها و داستانهای محلی و عامیانه، اشعار محلی، معماریهای محلی

- ترانه‌های محلی و موسیقی‌سازی محلی

- رقص‌های محلی و نمایشنامه‌های محلی

- تولیدات هنری محلی بویژه نقش و ترسیمات، تابلوهای نقاشی آثار حکاکی، کنده‌کاری مجسمه‌سازی، سفالگری، موزائیک‌سازی، نجاری، فلزکاری و جواهرات، صنایع‌دستی لباسهای محلی و پارچه‌ها و منسوجات بومی.

با توجه به مجموع مراتب فوق روشن است که قانون ملی ایران برای حمایت از همه جنبه‌های مربوط به فولکلور کافی و وافی به مقصود نیست و نیاز به تجدیدنظر دارد. پیش‌نویس قانون کپی‌رایت هم اگرچه نسبت به قانون سال ۱۳۴۸ جامع‌تر و تعداد بیشتری از نمودهای فولکلور را مورد حمایت قرار می‌دهد ولی کماکان قادر به حمایت از همه جنبه‌های مربوط به فولکلور نیست.

با توجه به مراتب فوق و همزمان با تشکیل کمیته بین‌الدولی در سازمان جهانی مالکیت معنوی سازمان ثبت با همکاری وزارتخانه‌ها و سازمانهای زیربسط و به منظور تمرکز اطلاعات و دسترسی آسان به منابع موجود در رابطه با فولکلور، دانش سنتی و منابع ژنتیک مبادرت به تشکیل کمیته ملی در سطح مقامات عالی‌رتبه وزارتخانه‌ها و سازمانها نموده است و گروه کاری این کمیته با برگزاری جلسات منظم پیرامون مقوله‌های فوق بحث و بررسی که این اقدام علاوه بر دارا بودن نتایج مثبت عملی در سطح کشور موجبات ارتقاء آگاهی عموم را نسبت به مقولاتی از قبیل فولکلور، دانش سنتی فراهم کرده است.

همچنین در راستای ارتقاء آگاهی عموم و ایجاد بستر و فضا برای قانونگذاری مناسب، سازمان ثبت اسناد با همکاری سازمان جهانی مالکیت معنوی و به میزبانی سازمان صنایع دستی، سمینار بین‌المنطقه‌ای «مالکیت فکری، دانش سنتی فولکلور و منابع ژنتیک» را در بهار امسال با شرکت نمایندگان بیش از ۳۰ کشور جهان و همچنین مقامات عالی‌رتبه سازمان جهانی مالکیت معنوی در اصفهان برگزار کرده است که باتوجه به بیانیه نهائی این سمینار که به عنوان سند سازمان جهانی مالکیت معنوی منتشر شده است، برای دستیابی به یک سیستم جامع و کارآمد به منظور حمایت ملی و بین‌المللی از دانش سنتی و فولکلور و منابع ژنتیک باید اقدامات زیر صورت گیرد:

۱ - مشاور فعال و جامع با کلیه اشخاص ذینفع، بخصوص دارندگان و متولیان دانش سنتی و نموده‌های فرهنگ سنتی و منابع ژنتیک و جوامع محلی و بومی و کشورهای عضو سازمان جهانی مالکیت معنوی و سازمانهای جوامع مدنی و نمایندگان جوامع محلی و بومی.

۲ - تأکید بر نقش محوری سازمان ملل و محلی به منظور تسهیل دسترسی مالکان و متولیان دانش سنتی و نموده‌های فرهنگ سنتی و همچنین مؤسسات مربوط به مستندسازی میراث فرهنگی، موزه‌ها و آرشیوها.

همچنین در این بیانیه تأکید شده است که اقدامات حمایتی از نموده‌های فولکلور و دانش سنتی باید علیه موارد زیر باشد:

۱ - کپی کردن، نسخه‌برداری و تحریف و تغییر شکل و اقتباس نموده‌های فرهنگ سنتی بصورت غیرمجاز.

۲ - بهره‌برداری تجاری از نموده‌های فرهنگ سنتی بصورت غیرمجاز.

۳ - استفاده از نموده‌های فرهنگ سنتی بصورتی که از نظر فرهنگ بومی نامطبوع یا تحقیرآمیز باشد.

۴ - فعالیتهای رفتارهای تجاری گمراه‌کننده یا فریب‌دهنده به نحوی که وانمود کنند با جامعه‌های محلی یا بومی مرتبط هستند یا با اجازه آنها فعالیت و رفتارها صورت گرفته است.

نتیجه گیری:

نظام موجود حقوق مالکیت معنوی با توجه به ویژگیهای آن قادر به حمایت از همه جنبه‌های مربوط به فولکلور نیست زیرا: اولاً: در این نظام، جدید بودن لازمه حمایت از محصول است در حالی که اکثر نموده‌های فولکلور با چنین ویژگی توصیف نمی‌شوند.

ثانیاً: در نظام حقوق مالکیت معنوی، انتساب مالکیت عموماً به پدیدآورنده نهائی محصول نو یا بدیع است نه جامعه محلی و به این دلیل در موارد تسهیم منافع ناشی از بهره‌برداری از اکثر نموده‌های فولکلور به جای فرد یک جامعه محلی مطرح و درگیر می‌شود.

ثالثاً: حمایت از محصول در این نظام اکثراً محدود به دوره‌های زمانی بوده یا نیاز به تجدید ثبت دارد.

با توجه به مراتب فوق و از آنجایی که اهمیت فرهنگی و اقتصادی فولکلور لزوم ایجاد سازوکار حقوقی خاص برای حمایت از آن در سطح ملی و بین‌المللی را توجیه می‌نماید لذا:

۱ - اقدامات و تلاشهای بین‌المللی سازمان جهانی مالکیت معنوی و یونسکو برای تنظیم سند بین‌المللی به صورت رژیم حقوقی خاص باید تقویت و استمرار داشته باشد.

۲ - اگرچه در بعد ملی، قوانین و مقرراتی در چارچوب حقوق مالکیت صنعتی و حقوق مالکیت ادبی و هنری برای حمایت از بعضی از جنبه‌های نموده‌های فولکلور وجود دارد لکن کماکان تنگناها و خلاءهای جدی در تأمین حقوق صاحبان فولکلور یعنی جوامع محلی در بهره‌برداری مادی از نموده‌های فولکلور توسط اشخاص ثالث وجود دارد که ضروری است با توجه به مدل ۱۹۸۲ سازمان جهانی مالکیت معنوی و یونسکو و تجربه کشورها خصوصاً کشورهای در حال توسعه نظام خاصی برای حمایت ملی از نموده‌های فولکلور ایجاد گردد به نحوی که ضمن جلوگیری از استفاده نادرست از نموده‌های فولکلور، دسترسی آحاد جامعه را به این نمودها تسهیل نماید.